

24 mei 2016

Referentie: OA012_mei2016_Braille

Ongevraagd advies over het brailleschrift/braille

1.

De Lezersraad (hierna als de Raad aangeduid) heeft kennisgenomen van:

- het rapport: 'Waar is de braillelezer?' (hierna als het rapport aangeduid),
- het verslag van het Informeel overleg op 21 maart 2016 bij de Koninklijke Bibliotheek (hierna als KB aangeduid) met als thema: braille, (hierna als het verslag aangeduid),
- de samenvatting van het Onderzoeksrapport: 'Waar is de braillelezer?'

De Raad ziet aanleiding een ongevraagd advies over het brailleschrift/braille aan de KB en Bibliotheekservice Passend Lezen (hierna als BPL aangeduid) uit te brengen.

2.

De Raad is verheugd dat het belang van het brailleschrift voor mensen met een visuele leesbeperking wordt onderkend. Dat belang blijkt onder meer uit de mededeling van de kant van de KB dat niet op het budget voor braillewerk zal worden gekort.

3.

De Raad wil het belang van het brailleschrift voor mensen met een visuele leesbeperking nog extra als volgt onderbouwen.

Het brailleschrift is van essentiële betekenis geweest en is dat nog steeds voor de emancipatie van personen met deze leesbeperking. Met behulp van het brailleschrift kunnen zij lezen en schrijven, kunnen zij vele opleidingen volgen en een breed scala van beroepen uitoefenen en kunnen zij participeren in het verenigings-/organisatieleven en zich ontspannen.

Kortom: braille staat voor persoonlijke groei en ontwikkeling.

4.

Het braillelezen maakt het mogelijk rechtstreeks, zonder de interpretatie van een derde, van een tekst kennis te nemen. Rechtstreeks kennisnemen van een tekst is tevens van belang voor de taalontwikkeling en het verkrijgen van een goed woordbeeld. In een aantal situaties is rechtstreeks kennisnemen van de brailletekst ook essentieel voor het goed begrijpen van een tekst. Een brailletekst is, zeker op papier voor wat de gepasseerde tekst en de nog komende tekst, veelal gemakkelijker te overzien dan een auditieve tekst.

5.

Door de opkomst van het audiolezen in de vijftiger jaren van de vorige eeuw, heeft zich een betekenisverschuiving van het brailleschrift voorgedaan. Het audiolezen maakt het mogelijk in een aanmerkelijk hoger tempo en met veel minder fysieke energie, lange teksten te lezen. Het feit dat een tekst wordt voorgelezen is daarbij lang niet altijd een negatieve factor. Het tegendeel is zelfs vaak het geval.

6.

Er zijn echter nog diverse deelterreinen waarop het lezen van een brailletekst in het algemeen verre de voorkeur verdient in plaats van het audiolezen.

Te noemen zijn:

- Het woord lezen en genieten van.
- Korte verhalen.

24 mei 2016

- Teksten voor beginnende of minder ervaren braillelezers.
- Ingewikkelde of complexe teksten zoals wetenschappelijke teksten.
- Teksten met formules.
- Teksten met grafieken en tabellen.
- Religieuze of godsdienstige teksten.
- Teksten in vreemde talen.
- Noten- of muziekschrift.
- Informatie bij reliëfwerk.
- Leesregelbraille in combinatie met synthetische stem, als ondersteuning van audiolezen.
- En ten slotte eigen aantekeningen en berichten van uiteenlopende aard, waarover hierna meer.

7.

Een aspect van het brailleschrift dat al te gemakkelijk wordt vergeten is het feit dat het brailleschrift personen met een visuele leesbeperking ook in staat stelt zelfstandig teksten te schrijven. Dit schrijven loopt uiteen van aantekeningen maken om iets niet te vergeten tot het schrijven van e-mails en notities in het kader van een beroepsuitoefening. Het bedienen of gebruikmaken van een computer of smartphone met brailleondersteuning door een leesregel is vele malen eenvoudiger dan het uitsluitend auditief bedienen of gebruikmaken van een computer hetgeen te meer geldt als betrokkene geen enkele restvisus heeft.

Het is een feit van algemene bekendheid dat iemand die niet in staat is een tekst van enige omvang te schrijven, in onze samenleving een probleem heeft. De dicteerfunctie is een onvoldoende alternatief om zonder ondersteuning van het brailleschrift een goede tekst bestaande uit meerdere regels foutloos te schrijven.

8.

In het rapport worden geen aanbevelingen gedaan over de samenstelling van een collectie boeken in braille. In het verslag wordt geconstateerd dat de aanwezigen tijdens het informeel overleg op 21 maart 2016 niet echt aanbevelingen doen over de samenstelling van een collectie brailleboeken bijvoorbeeld braille AVI-boekjes. De Raad meent dat het ook niet goed mogelijk is in abstracto uit duizenden jaarlijks verschijnende titels, in braille om te zetten, boektitels te kiezen voor een doelgroep die klein en bovendien zeer heterogeen is. Uit het verslag blijkt dat die heterogeniteit tijdens het informeel overleg ook duidelijk naar voren is gebracht. Volgens de samenvatting van het onderzoeksrapport heeft 40 procent van de respondenten aangegeven bepaalde brailletitels in de collectie te missen.

Over de samenstelling van de collectie brailleboeken staat als eerste actiepoint in het verslag te lezen dat Dedicon, de CBB en BPL een projectvoorstel kunnen doen om te komen tot een kleine collectie brailleboeken voor minder ervaren braillelezers. Voor wat betreft de productievorm kunnen de braille AVI-boekjes als voorbeeld dienen.

9.

Eensgezind, zo staat in het verslag te lezen, wordt door de aanwezigen gepleit voor meer vraagsturing in het aanbod. Ook volgens de Raad moet het die kant op. Er is jaarlijks budget voor ongeveer 850 titels in braille. Naar de mening van de Raad kan de samenstelling van de collectie nagenoeg geheel aan de vraagsturing overgelaten worden. Een soort printing on demand service, zou er moeten komen.

Volgens het rapport (zie par. 2.2.) hebben in 2014 589 klanten ten minste 1 brailletitel besteld/geleend. Als uitgegaan wordt van gemiddeld 600 klanten per jaar die boeken

24 mei 2016

bestellen, kan iedere besteller elk jaar 1 titel naar eigen keuze bestellen om in braille over te zetten. Dan is er nog ruimte over voor nog eens 250 titels per jaar. Die ruimte kan BPL gebruiken voor het promoten en omzetten in braille van titels die BPL zelf kiest zoals bijvoorbeeld titels voor beginnende braillelezers. De vraagsturing bij de collectievorming heeft de Raad uitvoerig besproken in zijn advies over het collectiebeleid en de daarbij gevoegde adviezen (Mei 2015, referentie OA008: pagina 2 onder 2 derde punt, pagina 3 onder 7, pagina 4 onder 8, pagina 5 onder 14, pagina 11 noot 14).

Voor een uitvoerige onderbouwing van een vraag gestuurde benadering van collectievorming wil de Raad volstaan met verwijzing naar dit advies. De Raad meent dat op korte termijn een regeling kan worden ontworpen volgens welke iedere braillelezer jaarlijks een titel in braille kan laten omzetten. Om te voorkomen dat het een oneindig regeling wordt, kan het jaarlijks te honoreren verzoeken worden gemaximeerd evenals het maximaal per gebruiker om te zetten zwartdrukpagina's.

Daarnaast blijft het van belang dat BPL braillelezers voortdurend uitnodigt suggesties te doen voor het in braille om te zetten titels. Periodiek kan BPL aangeven welke titels in die periode in braille productie zijn genomen zodat de lezers direct de nieuwste titels kunnen aanvragen.

Sinds de oprichting van de onderscheiden braillebibliotheken, te weten NBB, Le Sage Ten Broek en de CBB zijn, aanvankelijk met prikpen en prik lei en later met pitch of Perkins Braille writer, duizenden boeken in braille omgezet. De Raad heeft begrepen dat al dit werk niet meer beschikbaar is. Een lezer die een gesaneerd brailleboek alsnog weer eens wil lezen kan ook gebruikmaken van zijn jaarlijks recht om een gesaneerd brailleboek alsnog te laten braileren.

Naar de mening van de Raad ontstaat op de hiervoor beschreven wijze een collectie braille boeken die optimaal op de vraag, respectievelijk de behoefte van de doelgroep is afgestemd. Een op deze wijze samengestelde collectie staat ook borg voor een optimaal gebruik van de collectie brailleboeken.

10.

Blijkens de samenvatting van het onderzoeksrapport staan er eind 2014 1642 personen als braillelezer bij BPL ingeschreven.

In dat zelfde jaar hebben volgens het rapport 589 (zie par. 2.2.) klanten ten minste 1 brailletitel besteld. De vereniging onbeperkt Lezen gaat uit van 1500 braillelezers.

Vorenstaande leidt tot de slotsom dat 2 op de 3 braillegebruikers geen boeken bij BPL Lenen.

11.

De Raad heeft de indruk dat het SIOB-perspectief op het braille lezen door personen met een leesbeperking veel breder was dan het huidige beperktere bibliotheek-perspectief van de KB en BPL. In dit verband wijst de Raad naar de diverse projecten die tijdens de SIOB-tijd zijn opgestart.

Ook blijkt de beperkte opvatting van het begrip braillelezer uit de onderzoeksopdracht zoals BPL en Dedicon die gegeven hebben.

De braille lezende scholieren, studenten en beroepsbeoefenaren zijn bij het onderzoek buiten beschouwing gelaten. Ook zijn zij die geen brailleboeken lezen maar wel tijdschriften in braille lezen, buiten beeld geraakt.

De Raad betreurt het dan ook dat er een rapport is verschenen waarin een verkeerd beeld van de braillelezer wordt opgeroepen. Het excuus dat het BPL alleen maar te doen is geweest om te weten waarom er minder brailleboeken worden geleend (afname van het aantal brailleprints, vraag 2) rechtvaardigt het door het rapport opgeroepen beeld van de braillelezer niet. Door de benadering in het rapport vallen meer dan 1000

Ongevraagd advies over het brailleschrift/braille

24 mei 2016

gebruikers en daarmee grotendeels de braillefunctie buiten het gezichtsveld van BPL en daarmee buiten de zorg van een voorziening als BPL. Dit is zo meent de Raad, in strijd met het karakter van die voorziening.

12.

Naar aanleiding van aanbeveling 1 merkt de Raad op dat niet alleen in de beginnende, minder geoefende, lezer geïnvesteerd dient te worden. De raad bepleit het ontwikkelen van een beleid gericht op bevordering van het (actief) braillegebruik.

Dit kan onder meer door:

- Het huisblad van BPL integraal in braille, afgezien van de interviews, te produceren.
- Vraag gestuurd braille invoeren (printing on demand service).
- Braille op verzoek te herintroduceren.
- De diverse Boekenweekgeschenken automatisch ook in braille aan te bieden.
- Teksten produceren voor de beginnende braillelezer met blanco regels tussen de tekstregels.
- Andere projecten en activiteiten ontwikkelen ter ondersteuning en stimulering van het brailleschrift.

13.

De Raad staat ten volle achter aanbeveling 4. Een goede zoek functionaliteit is essentieel. Een goede zoek functionaliteit zal niet alleen het lezen stimuleren, maar ook een optimaler gebruik van de collectie bevorderen.

Een verbetering van de zoek functionaliteit geldt overigens ook voor de audiocollectie. In de brief van 15 december 2014 betreffende bibliotheekvoorzieningen Leesgehandicapten, van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen aan de voorzitter van de tweede kamer der staten generaal kamerstukken 33.847 nr. 39 staat al te lezen dat een verbeterde zoek- en vindomgeving als beleidsaandachtspunt prioriteit heeft. De online catalogus wordt beoordeeld met een 7, aldus de samenvatting van het onderzoeksrapport en vervolgens staat er te lezen dat de klanten veel wensen doorgeven om de zoek functionaliteit van de catalogus te verbeteren. In zijn advies over het projectenplan zal de Raad nog op dit punt terugkomen.

14.

Aanbeveling 3, over de kwaliteit van het product braille, geldt als zo vanzelfsprekend dat deze niet gegeven zou behoeven te worden. In het verslag staat beschreven dat Dedicon dagelijkse, wekelijkse en halfjaarlijkse controles laat uitvoeren.

15.

De Raad kan instemmen met het stipje op de horizon dat onder meer bestaat uit een bestand dat ten grondslag kan liggen aan alle leesvormen. Aanbeveling 2 waarin wordt aanbevolen te oriënteren op en te investeren in de mogelijkheden van het lezen met de braille leesregel, lijkt daarbij aan te sluiten.

De Raad meent dat deze aanwijzing wel erg gemakkelijk over het voordeel van braille lezen op papier heen staat. De brailleleestables zoals dat ook in het verslag wordt aangestipt is nog verre toekomstmuziek. Momenteel worden in het algemeen eenregelige leesregels bestaande uit 40 karakters verstrekt waarmee je het 5 jaar moet doen. Dus het moment dat nagenoeg ieder van de doelgroep over de ideale leesregeltables beschikt is nog lang niet gerealiseerd.

24 mei 2016

Adviezen

A1.

De Raad adviseert op korte termijn maximale vraagsturing bij de collectievorming van brailleboeken zoals in dit advies is omschreven, in te voeren.

A2.

De raad adviseert een beleid te ontwikkelen gericht op bevordering van het gebruik van braille.

A3.

De raad adviseert tot een uitbreiding van het aantal titels voor beginnende braillelezers.

A4.

De Raad adviseert prioriteit toe te kennen aan de ontwikkeling van een goede zoekfunctionaliteit in de catalogus.